

STABILNOŚĆ SYSTEMU FINANSOWEGO W POLSCE PRZED WYBUCEM PANDEMII COVID-19

Wprowadzenie

Równowaga i stabilność dążą do zapewnienia bezpieczeństwa płynności w systemie finansowym państwa, szczególnie w dobie kryzysów czy osłabienia gospodarczego. Każda decyzja gospodarcza narażona jest na konkretne skutki finansowe, zarówno pozytywne, jak i negatywne. Świadomość konsekwencji decyzji w rozwoju i funkcjonowaniu instytucji, wymaga określonej wiedzy z zakresu zarządzania finansami. Wszystkie wymienione czynniki zainspirowały autorkę do przybliżenia i zbadania systemu finansowego pod kątem stabilności w okresie przed wybuchem pandemii, związanej z chorobą SARS-COV-2, wywołującą wirus zwany COVID-19. Na potrzeby pracy sformułowano następującą hipotezę: Istniało zagrożenie dla utrzymania stabilności systemu finansowego w Polsce do 2019 roku.

Praca została podzielona na kilka części: wstęp, część zasadniczą, w której skład wchodzi: system finansowy, system bankowy i jego podstawowe funkcje, a także stabilność i rozwój systemu finansowego w Polsce przed wybuchem pandemii oraz podsumowanie. Pierwsze części mają charakter teoretyczny. Przedstawiono tam istotę i pojęcia związane z finansami, z podziałem na ich funkcje. Omówiono najistotniejsze obszary w sektorze tradycyjnej bankowości. Przedstawiono funkcje finansów, wyszczególniając: alokacyjną, redystrybucyjną oraz stabilizacyjną. W ostatniej części uzupełniono wiedzę oraz dokonano oceny stabilności i rozwoju systemu finansowego na podstawie analizy raportów. Przedstawiono uwarunkowania działalności instytucji finansowych w latach 2017-2019. W trakcie pisania pracy wykorzystano podręczniki

* *Centrum Gospodarki i Finansów Cyfrowych, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Wydział Nauk Ekonomicznych i Zarządzania*

akademickie, raporty i opracowania, a także materiały pochodzące z Internetu. Dokonując oceny działalności pod względem stabilności instytucji finansowych, wykorzystano opublikowane raporty na stronach Narodowego Banku Polskiego, Głównego Urzędu Statystycznego oraz Urzędu Komisji Nadzoru Finansowego.

1. System finansowy – aspekty teoretyczne

Finanse można określić jako ogół zjawisk ekonomicznych stanowiących jeden z podstawowych elementów gospodarki rynkowej¹. Termin „finanse” znajduje swoje korzenie w średniowiecznej łacinie. Wywodzi się od czasownika „finire”, które z czasem uległo przekształceniu w słowo „finare” – w ten sposób określano orzeczenie sądowe kończące spór², czyli „financia pecuniara”. Treścią orzeczenia sądowego była między innymi należność pieniądza, którą jedna osoba musiała przekazać na rzecz drugiej osoby lub państwa. W wyniku postanowień sądu przeprowadzano operacje pieniężne. Z czego wynika stwierdzenie, że termin „finanse” jest nierozdzielnie związany z pieniądzem.

Nazwa „bank” pochodzi z języka francuskiego od słowa „banque” oraz z języka włoskiego od słowa „banco” oznaczających ławę, ławkę, stół lub kontuar, przy których pracowali włoscy handlarze, szczególnie złotnicy, zajmujący się przekazywaniem monet kruszcowych od jednych klientów do drugich³. Klienci deponowali u bankierów, czyli osób prowadzących banki, pieniądz kruszcowy, dostając w zamian zaświadczenie w postaci banknotu, tzw. kwity bankierskie lub noty bankowe. Poprzez pośredniczenie w płatnościach wkładów pieniężnych, następowało wyrównanie należności i zobowiązań, dzięki przeniesieniu środków pieniężnych z konta na konto. Przenoszenie tych wkładów określane jest jako „obrot żyrowy”, pochodzący z języka włoskiego od słowa „giro” oznaczającego „krąg”. Pieniądz żyrowy, nazywany inaczej pieniądzem wkładowym lub bezgotówkowym, jest środkiem wymiany, którego podstawą jest wierzycelność przedsiębiorstwa prywatnego lub osoby fizycznej⁴.

¹ M. Podstawka, *Finanse. Instytucje, instrumenty, podmioty, rynki, regulacje*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2017, s. 17.

² D. Korenik, S. Korenik, *Podstawy finansów*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004, s. 18.

³ W. L. Jaworski, *Bank i system bankowy*, (w:) *Bankowość- podręcznik akademicki*, red. W. L. Jaworski, Z. Zawadzka, Poltext, Warszawa 2001, s. 17.

⁴ A. Tochmański, *Miejsce obrotu bezgotówkowego w systemie płatniczym*, (w:) *Obrót bezgotówkowy w Polsce*, red. H. Żukowska, M. Żukowski, Wydawnictwo KUL, Lublin 2003, s. 28.

Współcześnie bank interpretowany jest jako instytucja pośrednicząca, która umożliwia wykorzystanie środków pieniężnych klientów, posiadających nadwyżki kapitałowe przez klientów, mających niedostatek środków kapitałowych. W polskim prawie bankowym zapisano, że „Bank jest osobą prawną utworzoną zgodnie z przepisami ustaw, działającą na podstawie zezwoleń uprawniających do wykonywania czynności bankowych obciążających ryzykiem środki powierzone pod jakimkolwiek tytułem zwrotnym⁵”. W związku z powyższą normą, warto zwrócić uwagę na fakt, iż bank jest samodzielnym przedsiębiorstwem działającym w oparciu o prawo bankowe oraz statut.

Bank kojarzony jest z miejscem przechowywania pieniędzy klientów, udzielaniem kredytów, czy doradzaniem w zakresie finansowym. System bankowy w Polsce to nie tylko sieć placówek bankowych, a pewna uregulowana struktura, do której przynależy wiele funkcji. Podstawowym elementem każdego systemu finansowego jest właśnie system bankowy. System bankowy to wszelkie instytucje bankowe i obowiązujące normy, które opisują ich wzajemne powiązania oraz relacje z otoczeniem, czyli rynkami pieniężnymi. W zakresie rozporządzeń prawnych w Polsce istnieją trzy najważniejsze akty: Prawo bankowe⁶, Ustawa o Narodowym Banku Polskim⁷, a także Ustawa o listach zastawnych i bankach hipotecznych. Do głównych elementów składowych polskiego systemu bankowego należą: bank centralny, sektor bankowy obejmujący banki komercyjne i banki spółdzielcze, jak również podmioty nadzorcze i zarządzające. W związku z powyższym układ bankowy składa się z dwóch szczebli w hierarchii: bank centralny jako pierwszy, a drugi stanowią banki komercyjne. Nadrzędność ukazana jest tym, że bank centralny odpowiedzialny jest za zapewnienie prawidłowego funkcjonowania rynku, stabilność pieniądza narodowego i bezpieczeństwo systemu bankowego, które można zauważyć poprzez wyłączne prawo do emisji pieniądza czy nadzór nad bankami komercyjnymi⁸.

W literaturze przedmiotu można spotkać się z kategoryzacją systemu bankowego, który dzieli się na trzy grupy instytucji⁹. Instytucje te przedstawione zostały na Schemacie 1.

⁵ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 roku. *Prawo bankowe* (Dz.U. 1997, nr 140, poz. 939, art. 2).

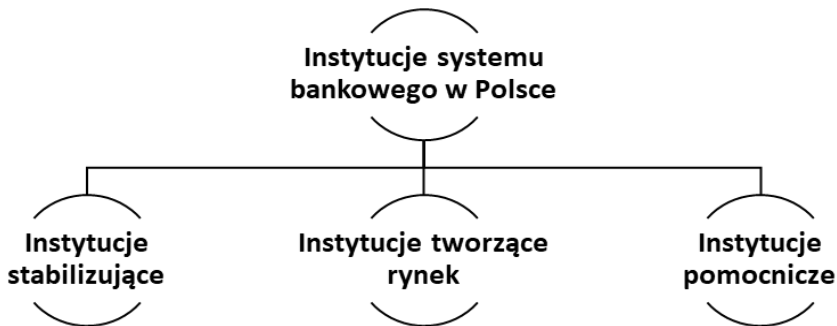
⁶ Ibidem.

⁷ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o Narodowym Banku Polskim (Dz. U. z 2017 r. poz. 1373).

⁸ I. Czechowska, *Bezpieczeństwo i stabilność systemu finansowego. Perspektywa makro- i mikroekonomiczna*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2020.

⁹ J. Ostaszewski, *Finanse*, Difin, Warszawa 2010, s. 384.

Schemat 1. Podział systemu bankowego w Polsce

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Z. Dobosiewicz, *Wprowadzenie do finansów i bankowości*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 2007, s. 30.

Do pierwszej grupy można zaliczyć instytucje stabilizujące: bank centralny będący Narodowym Bankiem Polski, organ nadzorujący, czyli Komisję Nadzoru Finansowego oraz podmiot gwarantujący wypłatę depozytów, czyli Bankowy Fundusz Gwarancyjny. Instytucje tworzące rynek, inaczej nazywane sektorem bankowym, tworzą kolejną grupę systemu bankowego, w ramach którego funkcjonują, należą do niej: banki komercyjne, banki spółdzielcze i inne oddziały instytucji kredytowych. I ostatnią grupą są instytucje pomocnicze, czyli nieprowadzące działalności depozytowo-kredytowej, tzn.: niebankowi emitenci kart płatniczych, instytucje ubezpieczające, Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych, Krajowa Izba Rozliczeniowa, Biuro Informacji Kredytowej oraz instytucje zrzeszające banki.

W procesie historycznego rozwoju na świecie ukształtowały się dwa zasadnicze modele systemu bankowego – model anglosaski, zwany również angloamerykańskim i niemiecko-japoński, zwany także reńskim lub kontynentalnym¹⁰. W modelu anglosaskim występuje wyraźny podział na sektory: inwestycyjny, ubezpieczeniowy oraz bankowy, które opierają się głównie na rynkach finansowych. Charakteryzuje się on także ścisłym oddzieleniem bankowości depozytowo-kredytowej od bankowości inwestycyjnej związanej z rynkiem kapitałowym i silną tendencją do tworzenia banków specjalistycznych.

¹⁰ S. Owsiak, *Finanse publiczne. Teoria i praktyka*, PWNE, Warszawa 2013, s. 50-55.

W modelu anglosaskim największą rolę odgrywają banki inwestycyjne, które pełnią funkcje niezależnych dealerów, gwarantujących emisję papierów wartościowych, występujących na rynkach kapitałowych, a także maklerów, którzy dokonują obrotu papierami wartościowymi na zlecenie klienta. Rola typowych banków sprowadza się więc do minimum tj. do realizacji funkcji płatniczej, rozliczeniowej i do zaspokajania krótkoterminowego zapotrzebowania na pieniądź. Banki specjalistyczne (inwestycyjne) zajmują się bezpośrednim transferem oszczędności na rynek pieniężny i kapitałowy. Prowadzą one głównie operacje papierami wartościowymi. Inwestorzy lokują wolne środki pieniężne w papiery wartościowe za pośrednictwem banków inwestycyjnych, a nie komercyjnych.

Wyróżnia się drugi model systemu finansowego, w którym główną rolę w sektorze finansowym pełni system bankowy, gdzie banki są aktywne na rynkach finansowych¹¹. Model reński przyjął się w sektorach bankowych krajów takich jak Niemcy, Japonia czy Szwajcaria. Model kontynentalny jest dość stabilny i oparty na koncepcji banku uniwersalnego, łączącego bankowości depozytowo-kredytową z inwestycyjną. Banki zaspokajają krótkoterminowe oraz długoterminowe potrzeby kredytowe klientów i mają właśnie charakter uniwersalny. Jest to model przeciwstawny do modelu anglosaskiego. W modelu tym, osiłą jest bank centralny i banki komercyjne pełniące zarówno funkcje monetarne systemu finansowego, jak i funkcje kapitałowe, które w modelu anglosaskim realizowane są przez wyspecjalizowane instytucje finansowe oraz rynki papierów wartościowych. System należy do stabilnych, dzięki wszechstronności usług pieniężnych.

Do cech obu tych modeli systemów finansowych należą, przede wszystkim wyzwalanie innowacji finansowych, wspieranie podmiotów gospodarczych, wprowadzanie nowych typów transakcji oraz nowych instrumentów. Podstawowe różnice między systemami anglosaskim oraz niemiecko-japońskim zostały przedstawione w Tabeli 1.

W przypadku modelu anglosaskiego kluczową rolę rynku kapitałowego, jako mechanizmu mobilizacji i alokacji zasobów finansowych w gospodarce, jest wypełnianie wszelkich swoich funkcji w sposób niezależny. W systemie kontynentalnym można zauważyć istotne powiązania między relacją bank – przedsiębiorstwo, a także mniejszą odporność na konkurencję ze strony instytucji niebankowych. Stabilizację funkcjonowania rynków finansowych zapewnią różnorodność wyspecjalizowanych instytucji sektora finansowego.

¹¹ J. K. Solarz, *Międzynarodowy system finansowy. Analiza instytucjonalno-porównawcza*, Biblioteka Menadżera i Bankowca, Warszawa 2001, s. 63-74.

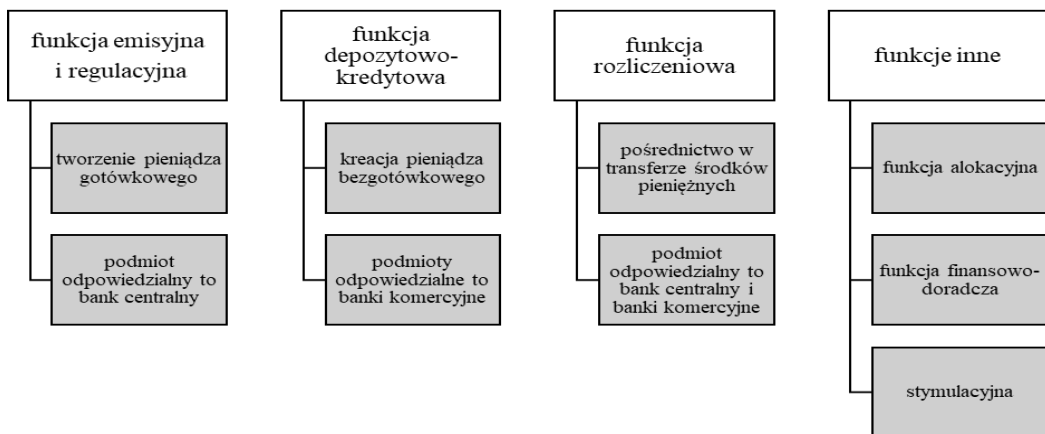
Jak wynika z tabeli 1, koncentrowanie kapitału w modelu anglosaskim jest niskie, w przeciwieństwie do modelu reńskiego, w którym kapitał jest wysoki. Rozwój rynków finansowych oraz znaczenie notowanych przedsiębiorstw w modelu anglosaskim są wyższe w porównaniu do drugiego z omawianych modeli. Rola rynku, jako forma kontroli w systemie, również jest przeważająca w przypadku modelu anglosaskiego.

Tabela 1. Podstawowe różnice między systemem anglosaskim a systemem niemiecko - japońskim

Cechy charakterystyczne systemu	Model anglosaski	Model niemiecko-japoński
Koncentracja kapitału	niska	wysoka
Cel inwestycji	inwestycje portfelowe	kontrola nad podmiotem
Stopień rozwoju rynków finansowych	wysoki	średni
Znaczenie notowanych przedsiębiorstw	wysokie	średnie
Znaczenie rynku jako systemu kontroli	wysokie	ograniczone

Źródło: opracowanie własne na podstawie: O. Kowalewski, *Bankowość uniwersalna. Zmiany strukturalne we współczesnych systemach bankowych*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości i Zarządzania im. L. Koźmińskiego, Warszawa 2003, s. 35.

Tabela 2. Funkcje systemu bankowego

Źródło: opracowanie własne na podstawie: H. Zadora, *Finanse*, Warszawa 2015, s. 202.

Za podstawę do określenia definicji systemu bankowego uznawany jest dwupoziomowy układ, który składa się z banku centralnego oraz banków komercyjnych. Działanie systemu oparte jest na generowaniu strumieni finansowych pomiędzy różnymi podmiotami w sferze realnej oraz w sferze finansowej. Ze względu na rodzaj generowania tych strumieni system bankowy ma za zadanie spełniać podstawowe funkcje, które zostały przedstawione w tabeli 2¹².

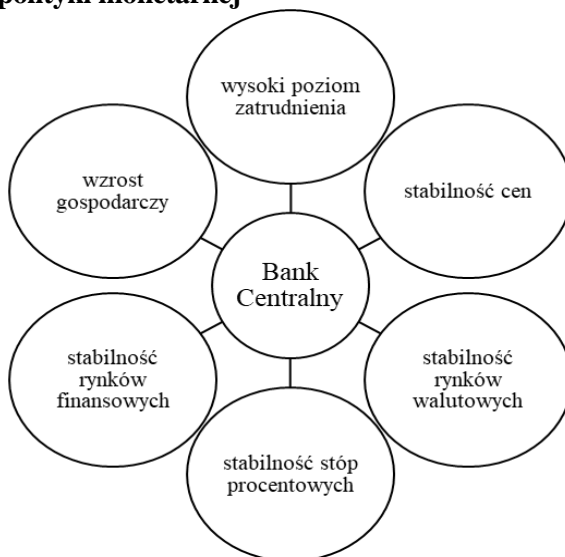
Podstawową i zarazem najważniejszą funkcją systemu bankowego jest funkcja emisyjna i regulacyjna, która oznacza tworzenie pieniądza gotówkowego i prawo do emitowania znaków pieniężnych oraz na kontrolowaniu podaży pieniądza, z uwzględnieniem popytu na niego. Do tej funkcji ma wyłączne prawo bank centralny. Kolejną ważną funkcją jest funkcja depozytowo-kredytowa, do której można zaliczyć odpowiedzialność za kreację pieniądza bezgotówkowego, czyli mechanizm tworzenia depozytów oraz ich przemiana w pożyczki i kredyty. Należy ona wyłącznie do banków komercyjnych. Aż w końcu funkcja rozliczeniowa, która umożliwia przesyłanie przelewów między bankami. W ramach tej funkcji podmioty, dostając zlecenie od klientów, dokonują rozliczeń pieniężnych. Podmioty, które są za nią odpowiedzialne to bank centralny, który zapewnia płynność bankom komercyjnym¹³. Do pozostałych funkcji systemu bankowego zalicza się funkcje alokacyjną, finansowo-doradczą, a także stymulacyjną. Zaczynając od funkcji alokacyjnej, która umożliwia przepływ środków finansowych z mniej do bardziej efektywnych dziedzin gospodarki oraz podmiotów gospodarczych, następnie jest funkcja finansowo-doradczą, dzięki której bank zabezpiecza interesy swoich klientów, używając do tego służb doradczych i ostatnia – funkcja stymulująca, gdzie bank jest dawcą kapitału, przez co wpływa na rozwój przedsiębiorstw. Uściślając, hierarchiczna struktura systemu bankowego ukazuje się w nadrzędności banku centralnego nad bankami komercyjnymi. Bank centralny odgrywa kluczową rolę, będąc nadrzędną instytucją, ponieważ sprawuje odpowiedzialność za bezpieczeństwo oraz stabilność całego systemu bankowego¹⁴. Banki komercyjne tworzą drugi szczebel struktury systemu bankowego i zajmują się bieżącą obsługą operacyjną podmiotów gospodarczych. Cele polityki monetarnej przedstawione zostały na schemacie 2.

¹² M. Iwanicz-Drozdowska, W. L. Jaworski, Z. Zawadzka *Bankowość. Zagadnienia podstawowe*, Poltext, Warszawa 2010, s. 21.

¹³ H. Zadora, *Finanse...*, op. cit., s. 202.

¹⁴ A. Alińska, *Stabilność systemu finansowego – instytucje, instrumenty, uwarunkowania*, Cedewu, 2021.

Schemat 2. Cele polityki monetarnej

Źródło: opracowanie własne na podstawie: F. Mishkin, *Ekonomika...*, op. cit., s. 589.

Bank centralny zajmuje istotne miejsce w realizowaniu polityki pieniężnej. Przyjmuje on konkretne cele i istotne założenia, które później zobowiązany jest wypełniać. Spełnia przyjęte strategie i cele makroekonomiczne, podczas których stosuje instrumenty polityki pieniężnej. Dzięki przyjętym założeniom zapewnione jest regulowanie kreacji pieniądza na rynku, czyli jego podaży oraz popytu. W związku z powyższym schematem można zauważyć, że celem polityki pieniężnej jest ograniczenie bezrobocia, czyli zapewnienie dosyć wysokiego poziomu zatrudnienia, na którego bank centralny nie ma bezpośredniego wpływu, ale może wpływać na kreację stóp procentowych i zarządzanie wielkością podaży pieniądza. Kolejnym pośrednim wpływem banku centralnego na cel polityki pieniężnej jest utrzymanie wysokiego wzrostu gospodarczego. Realizacja tego celu jest możliwa poprzez zachęcenie do inwestowania przedsiębiorców i inwestorów, co w konsekwencji doprowadzi do zmniejszenia stóp procentowych. Bezpośrednim działaniem banków centralnych, a zarazem najważniejszym i najbardziej powszechnym celem polityki pieniężnej jest utrzymywanie stabilnego poziomu cen. Jest to możliwe dzięki kontrolowaniu stopy wzrostu cen i przedziału wahań dla inflacji. W przypadku zachowania stabilności waluty oraz rynków walutowych często gospodarka państwowa zależna jest od handlu zagranicznego, dzięki czemu istnieje potrzeba zbudowania zaufania do waluty państwowej. Stawiając sobie za cel utrzymanie stabilności rynków

finansowych oraz stóp procentowych, istotne jest utrzymanie odpowiedniego poziomu ich zaufania, gdyż jego brak może przyczynić się do zwiększenia niepewności i hamowania procesów inwestycyjnych, co może doprowadzić do niestabilności w rynkach finansowych¹⁵.

Cel inflacyjny jest inaczej uznawany za cel strategiczny, który jest odpowiedzialny za kształtowanie długookresowych sytuacji gospodarczych w kraju. Wyrażany jest poprzez utrzymanie stabilnego poziomu cen. Pojęcie „inflacja” wywodzi się z języka łacińskiego *inflatio* i oznacza „nadęcie”. Jest to proces wzrostu przeciętnego poziomu cen w gospodarce. Główną przyczyną inflacji jest przede wszystkim wzrost całkowitej wielkości planowanych wydatków na zakup dóbr finalnych i usług wyprodukowanych w danym okresie i w konkretnym państwie, czyli tak zwany popyt zagregowany w państwie. Kolejną przyczyną jest gwałtowny, często niespodziewany wzrost kosztów produkcyjnych. Skutkiem tego procesu jest spadek siły nabywczej pieniądza krajowego. Zjawiskiem pieniężnym, przeciwnym do inflacji, jest ujemna inflacja, czyli deflacja. Na ogół przejawiająca się długotrwałym obniżeniem cen. Najczęściej spotykane w okresie kryzysu gospodarczego. Do przyczyn wystąpienia deflacji można zaliczyć brak proporcjonalnej emisji pieniądza do wzrostu gospodarczego, a także recesję prowadzącą do silnego spadku popytu. W celu uniknięcia negatywnych skutków dotyczących nasilania się zjawisk inflacji oraz deflacji, istotne są powszechne działania banku centralnego, który za pomocą instrumentów polityki pieniężnej stara się kształtować na odpowiednim poziomie stopy procentowe.

Bank centralny jest odpowiedzialny za realizowanie celów polityki pieniężnej, które wykonuje przy pomocy jej instrumentów rynkowych. Należy zwrócić uwagę na trzy instrumenty rynkowe: operacje otwartego rynku, operacje depozytowo – kredytowe, a także rezerwa obowiązkowa. Najskuteczniejszym instrumentem są operacje otwartego rynku, które umożliwiają bankowi centralnemu bezpośredni wpływ na podaż pieniądza. Przede wszystkim operacje otwartego rynku są transakcjami kupna i sprzedaży krótkoterminowych papierów wartościowych. Transakcje mają miejsce pomiędzy dwoma podmiotami, bankiem centralnym a bankami komercyjnymi. Ich celem jest odpowiednie rozdysponowywanie rezerw banków, które są głównymi partnerami banku centralnego¹⁶. Dzięki temu bank centralny ma wpływ na płynność i zdolności emisyjne banków komercyjnych, a także efektywność funkcjonowania rynku polityki pieniężnej. Najlepszym odzwierciedleniem skuteczności działania ope-

¹⁵ F. Mishkin, *Ekonomika...*, op. cit., s. 592-594.

¹⁶ S. Owsiak, *Finanse*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2015, s. 260.

racji otwartego rynku jest stworzenie takiego zainteresowania w bankach centralnych, żeby oferowały najbardziej korzystne warunki wśród istniejących w danym momencie na rynku. Odpowiednią do tego techniką zazwyczaj jest sprzedaż papierów wartościowych poniżej ceny rynkowej, a kupno ich powyżej tej ceny.

Banki centralne udzielają kredytów refinansowych bankom komercyjnym, a także przyjmują od nich depozyty, które na skutek połączenia, tworzą transakcje depozytowo-kredytowe. Za depozyt uważa się wszystkie lokaty terminowe oddawane do banku centralnego na koniec każdego dnia. Operacje depozytowo – kredytowe są ważnym uzupełnieniem dla wcześniej omawianego instrumentu polityki pieniężnej, jakim są operacje otwartego rynku. Szczególnie wtedy, kiedy bank centralny ma problem z zapewnieniem płynności w sektorze bankowym. Często przyczyną ich stosowania jest występujące ryzyko, że operacje otwartego rynku nie wyeliminują wahań rynkowych stóp procentowych na rynku międzybankowym¹⁷. Wówczas mogą zawęzić przedział wspomnianych wahań. Transakcje depozytowo – kredytowe dokonywane są po określonej cenie, do których zaliczamy stopy: depozytową, redyskonta weksli, referencyjną oraz lombardową. Głównym celem tych transakcji jest przede wszystkim regulowanie ilości pieniądza na rynku polskim. Jedną z podstawowych stóp procentowych jest stopa depozytowa, która informuje nas o tym, jakie oprocentowanie uzyskają banki składające swoje depozyty w banku centralnym. Kształtuje stopę oprocentowania jednodniowych wkładów terminowych dla banków, które mają nadmiar płynności, natomiast pozostałe banki komercyjne nie chcą przyjąć już depozytów. Jest dolnym pułapem poziomu. Stopa depozytowa w 2001 roku była najwyższa, osiągała aż 7,5%, natomiast od marca 2015 roku wynosi 0,5%. Kolejną stopą jest stopa redyskonta weksli, ustalana przez Radę Polityki Pieniężnej, wyznacza oprocentowanie po jakim banki komercyjne korzystają z udzielonych pożyczek od banku centralnego, poprzez odkup weksli. Wysokość tej stopy od marca 2015 roku kształtuje się na poziomie 1,75%¹⁸ oraz ma wpływ na inne stopy procentowe. Następną stopą procentową jest stopa referencyjna, ustalana za pomocą rentowności siedmiodniowych bonów pieniężnych emitowanych przez Narodowy Bank Polski w trakcie podstawowych operacji otwartego rynku. Obecnie stopa referencyjna jest odnotowana na najniższym poziomie w historii i od 2015 roku wynosi 1,5%¹⁹. Stopa pro-

¹⁷ J. Solarz, *Całościowe zarządzanie ryzykiem systemowym. Pandemia COVID-19*, Edu-Libri, Kraków 2021.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Ibidem.

centowa, która określa cenę, po której bank centralny udziela bankom komercyjnym pożyczek pod zastaw papierów wartościowych, nazywa jest stopa lombardowa. Reasumując, bank komercyjny zastawia swoje papiery wartościowe, wtedy, gdy potrzebuje gotówki, przy zakończeniu umowy otrzymuje zwrot papierów wartościowych, a zarazem ponosi odpowiedni koszt za udzieloną pożyczkę. W Polsce jej wysokość ustalana jest przez Radę Polityki Pieniężnej. Stopa lombardowa również od 2015 roku usytuowana jest na poziomie 2,5%²⁰.

Po Wielkim Kryzysie, w 1933 roku w USA została wprowadzona rezerwa obowiązkowa, natomiast w Europie Zachodniej zaraz po II wojnie światowej. Celem wprowadzenia było zapewnienie ochrony depozytów, które były wpłacane przez amerykańskich klientów. W Polsce wraz z Uchwałą o prawie bankowym z dnia 31 stycznia 1989 roku zostały wprowadzone rezerwy obowiązkowe. W Polsce jej wysokość ustalana jest przez Radę Polityki Pieniężnej. Rezerwy obowiązkowe są odpowiedzialne za określanie wielkości środków pieniężnych, które banki komercyjne utrzymują w banku centralnym. Jest to ściśle określony procent, zależny od środków, które deponują klienci. Na podstawie danych ze strony Narodowego Banku Polskiego można zauważyć, że od 31 grudnia 2010 roku wielkość stopy rezerwy obowiązkowej kształtuje się na poziomie 3,5% i obejmuje wkłady na żądanie, depozyty długoterminowe, wkłady dewizowe na żądanie, a także depozyty dewizowe długoterminowe.

Działania podejmowane przez bank centralny służą oddziaływaniu na podaż pieniądza oraz kształtowanie się stóp procentowych stosowanych przez banki komercyjne. Dzięki różnicy przy utrzymaniu podaży oraz stóp procentowych, można wyróżnić rodzaje dwa polityki pieniężnej. Celem pierwszej, nazywanej ekspansywną jest zwiększenie podaży pieniądza, realizowane poprzez obniżkę stóp procentowych: lombardowej oraz redyskontowej, czy obniżenie poziomu rezerw obowiązkowych. Druga z nich – restrykcyjna, działa poprzez zwiększanie stóp procentowych czy rezerw obowiązkowych, a także emisję papierów wartościowych, co prowadzi do zmniejszenia popytu, inflacji czy ograniczenia wzrostu bezrobocia.

Organem decyzyjnym Narodowego Banku Polskiego jest Rada Polityki Pieniężnej (RPP), a głównym jej zadaniem jest coroczne ustalanie założeń oraz realizowanie polityki pieniężnej. Odpowiada za ustalanie wysokości podstawowych stóp procentowych, zasad operacji otwartego rynku, a także utrzymania rezerwy obowiązkowej. Podstawowym celem jest dbałość o stabilną, utrzymaną na poziomie 2,5% inflację. Obecnie od 2016 roku funkcję przewodniczą-

²⁰ J. Solarz, *Całościowe zarządzanie ryzykiem systemowym. Pandemia COVID-19*, Edu-Libri, Kraków 2021.

cego Rady Polityki Pieniężnej oraz prezesa Narodowego Banku Polskiego pełni Adam Głapiński²¹.

Najważniejszymi instytucjami finansowymi w Polsce są przede wszystkim:

- bank centralny, który nie tylko emituje pieniądze ale również ustala podstawowe stopy procentowe, które wpływają, między innymi na ceny kredytów, czy zyski z depozytów, prowadzi także rachunki bankowe instytucji,
- banki inwestycyjne, odpowiadające na rozwój gospodarczy, zapewniając finansowanie projektów dla stabilnego rozwoju gospodarki,
- instytucje nadzorcze w Polsce to między innymi Komisja Nadzoru Finansowego (KNF), która zajmuje się nadzorowaniem sektora bankowego, rynku kapitałowego, rynku ubezpieczeniowego, rynku emerytalnego i instytucji płatniczych. KNF pomaga również w przygotowywaniu projektów aktów prawnych, wspiera rozwój rynku finansowego i jego konkurencyjności, a także uczestniczy w rozstrzyganiu sporów między uczestnikami rynku finansowego.

2. Ocena stabilności i rozwoju systemu finansowego w Polsce do 2019 roku

W tej części poddano ocenie pod względem stabilności system finansowy. Badanie zostało przeprowadzone w oparciu o raporty i dane dostępne na stronach Komisji Nadzoru Finansowego, Głównego Urzędu Statystycznego oraz Narodowego Banku Polskiego. Przedstawiono tu uwarunkowania działalności instytucji finansowych do 2019 roku.

W 2017 roku sytuacja w sektorze bankowym była stabilna, co było spowodowane wzrostem tempa gospodarki, poprawą sytuacji na rynku pracy oraz niskimi stopami procentowymi. Wynik finansowy w tym samym roku charakteryzował się tendencją wzrostową poszczególnych elementów rachunku sektora bankowego. Wyniki z tytułu odsetek, opłat i prowizji wzrastały o kilka milionów złotych w porównaniu do 2016 roku. Wynik finansowy netto był równy 13 600 mln złotych. W kolejnym 2018 roku również sytuacja była stabilna, zachowano poprawę sytuacji na rynku pracy; z powodu obniżenia stopy bezrobocia do 5,8% oraz utrzymano wzrastający poziom gospodarczy. W tym przypadku wynik finansowy netto wynosił 14 531 mln złotych, czyli o 6,2% więcej w porównaniu do 2017 roku. Poprawa wyników spowodowana była głównie przez banki komercyjne. Odnotowano wzrost całkowitych przycho-

²¹ Art. 12 Ustawy o NBP.

dów operacyjnych netto w sektorze bankowym, przede wszystkim zwiększyły się wyniki z tytułu odsetek w porównaniu do poprzedniego roku. W 2019 roku trwała kontynuacja stabilnego wzrostu sektora bankowego przy jednoczesnym wzroście gospodarki. Wynik finansowy netto sektora bankowego w 2019 roku wyniósł 14,6 mld złotych²², czyli więcej niż w roku poprzednim. Wzrost opierał się na zwiększeniu kilku pozycji rachunku zysków i strat w sektorze bankowym, między innymi wyniku z tytułu odsetek, opłat i prowizji.

W 2017 roku sytuacja dotycząca bieżącej płynności była na poziomie zadowalającym. Wzrostem odznaczyły się rezerwy płynności oraz środki obce niestabilne. Sytuacja w 2018 oraz 2019 roku nadal utrzymywała się na pozytywnym poziomie.

Tabela 3. **Struktura sektora bankowego w latach 2016-2019**

	2016	2017	2018	2019
Ogółem	621	616	612	610
Banki komercyjne	36	35	32	32
Banki spółdzielcze	558	553	549	547
Oddziały instytucji kredytowych	27	28	31	31

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Raport sektora bankowego w latach 2017-2019.

W 2017 roku doszło do zmniejszenia liczby podmiotów prowadzących działalność bankową do 616 w porównaniu do poprzedniego roku, w którym liczba banków wynosiła 621. Zmniejszyła się liczba placówek banków komercyjnych z 36 w 2016 roku do 35 w 2017 roku, liczba banków spółdzielczych z 558 placówek do 553 oraz liczba oddziałów instytucji kredytowych zwiększyła się o jedną jednostkę, czyli z 27 do 28 w 2017 roku. W 2018 roku doszło do połączenia banków komercyjnych: Raiffeisen Bank Polska oraz Volkswagen Bank Polska w oddziały instytucji kredytowych. John Deere Bank rozpoczął swoją działalność jako oddział instytucji kredytowych oraz cztery banki spółdzielcze zostały przejęte przez inne banki. Stąd doszło do zmniejszenia liczby podmiotów w porównaniu do poprzedniego roku. Zaobserwowana struktura była stabilna, odnotowano niewielkie spadki liczby banków w okresie od 2017 do 2019 roku. Banki starały się o jak największą efektywność działań

²² Wyniki finansowe banków w 2019 roku, Główny Urząd Statystyczny, 2020.

operacyjnych, dążyły do zrównoważonego zatrudnienia i liczby placówek. Liczba banków komercyjnych i spółdzielczych oraz oddziały instytucji kredytowych w latach 2017-2019 zostały ujęte w tabeli 5.

Główną rolą publikowanego raportu przez Narodowy Bank Polski jest identyfikacja i ocena ryzyka w systemie finansowym, a także wydawanie rekomendacji, które mają na celu ograniczenie lub wyeliminowanie ryzyka²³. W wydanej opinii przez NBP znalazły się następujące rekomendacje: „Banki powinny uważnie monitorować ryzyko związane z portfelem kredytów konsumpcyjnych, szczególnie w części dotyczącej szybko rosnących kredytów wysokokwotowych i udzielanych na długie terminy...”, „Banki powinny prowadzić szczególnie ostrożną politykę w zakresie kredytowania nieruchomości. Jest to istotne w kontekście wysokiej aktywności na rynku nieruchomości mieszkaniowych oraz nadal istniejących nierównowag w wybranych segmentach rynku nieruchomości komercyjnych. Banki powinny też wymagać, aby kredytobiorcy dysponowali odpowiednimi buforami dochodowymi umożliwiającymi spłatę kredytów nawet przy istotnie wyższych niż obecnie stopach procentowych, niezależnie od formuły oprocentowania kredytu i wartości jego zabezpieczenia. Ewentualny nadmierny wzrost kredytu na nieruchomości w dłuższej perspektywie mogłoby również doprowadzić do zwiększenia nierównowagi, której korekta negatywnie wpłynęłaby zarówno na gospodarkę realną jak i system finansowy...”, „Z punktu widzenia stabilności systemu finansowego zasadne byłoby włączenie nadzoru nad systemem finansowym w struktury banku centralnego. W ostatnim czasie istotnie wzrosła rola sektora rządowego w systemie finansowym, przejawiająca się dominującym udziałem właścicielskim w szeregu dużych podmiotów finansowych w sektorze bankowym i ubezpieczeniowym, przy jednoczesnej reprezentacji w sieci bezpieczeństwa finansowego. W tej sytuacji ważne jest rozdzielenie funkcji nadzorczych i właścicielskich. Włączenie nadzoru nad systemem finansowym w struktury banku centralnego zrealizowałoby ten postulat i jednocześnie przyczyniłoby się do lepszego funkcjonowania i koordynacji nadzoru mikro- i makroostrożnościowego.”²⁴

Podsumowanie

Praca ta przedstawia i wyjaśnia teoretyczne pojęcia związane z istotą finansów, jak i działania podejmowane w praktyce. Opisano funkcjonowanie systemu bankowego z wyszczególnieniem jego funkcji. W Polsce konsekwen-

²³ Raport o stabilności systemu finansowego. Wydanie specjalne: skutki pandemii COVID-19. Narodowy Bank Polski, czerwiec 2020 r. nbp.pl

²⁴ Raport o stabilności systemu finansowego. Grudzień 2018 r. nbp.pl

cją zmniejszenia akcji kredytowej banków nie było mniejsze zadłużenia Polaków, lecz zadłużanie się ich w firmach, które w ofercie miały wysoko oprocentowane pożyczki czy kredyty. Podmioty działające w systemie bankowym są objęte ścisłą kontrolą ze strony organów. Głównym celem pracy było zweryfikowanie stabilności systemu finansowego do 2019 roku. Natomiast do celów szczegółowych przypisano przedstawienie i sklasyfikowanie instytucji finansowych. Sformułowana na potrzeby pracy hipoteza brzmiąca: Istnieje zagrożenie dla utrzymania stabilności systemu finansowego w Polsce do 2019 roku, nie została potwierdzona. Bankowość równoległa stanowi uzupełnienie dla banków tradycyjnych.

Analiza stabilności i rozwoju systemu finansowego na podstawie raportów przedstawia różnorodność uwarunkowań działalności instytucji finansowych do 2019 roku. Banki w Polsce są stosunkowo odporne, cechując się wypłacalnością i stabilnością, co w konsekwencji jest istotnym warunkiem realizowania zadań banku centralnego, jakim jest utrzymanie stabilności cen. Banki tradycyjne są głównym źródłem finansowania gospodarki, a pozytywna, bieżąca sytuacja makroekonomiczna nie zagraża stabilności systemu finansowego.

Bibliografia

- Alińska A., *Stabilność systemu finansowego – instytucje, instrumenty, uwarunkowania*, Cedewu, Warszawa 2021.
- Czechowska I., *Bezpieczeństwo i stabilność systemu finansowego. Perspektywa makro- i mikroekonomiczna*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2020.
- Dobosiewicz Z., *Wprowadzenie do finansów i bankowości*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 2007.
- Iwanicz-Drozdowska M., Jaworski W. L., Zawadzka Z., *Bankowość. Zagadnienia podstawowe*, Poltext, Warszawa 2010.
- Jaworski W. L., *Bank i system bankowy*, (w:) *Bankowość- podręcznik akademicki*, red. W. L. Jaworski, Z. Zawadzka, Poltext, Warszawa 2001.
- Korenik D., Korenik S., *Podstawy finansów*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004.
- Kowalewski O., *Bankowość uniwersalna. Zmiany strukturalne we współczesnych systemach bankowych*, Wydawnictwo Wyższe Szkoły Przedsiębiorczości i Zarządzania im. L. Koźmińskiego, Warszawa 2003.
- Mishkin F. S., *Ekonomia pieniądza, bankowości i rynków finansowych*, PWN, Warszawa 2002.
- Ostaszewski J., *Finanse*, Difin, Warszawa 2010.
- Owsiak S., *Finanse publiczne. Teoria i praktyka*, PWNE, Warszawa 2013.
- Owsiak S., *Finanse*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2015.
- Podstawka M., *Finanse. Instytucje, instrumenty, podmioty, rynki, regulacje*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2017.

- Solarz J., *Całościowe zarządzanie ryzykiem systemowym. Pandemia COVID-19*, Edu-Libri, Kraków 2021.
- Solarz J. K., *Międzynarodowy system finansowy. Analiza instytucjonalno-porównawcza*, Biblioteka Menadżera i Bankowca, Warszawa 2001.
- Tochmański A., *Miejsce obrotu bezgotówkowego w systemie płatniczym*, (w:) *Obrót bezgotówkowy w Polsce*, red. H. Żukowska, M. Żukowski, Wydawnictwo KUL, Lublin 2003.
- Zadora H., *Finanse*, Difin, Warszawa 2015.

Streszczenie

Tematyką artykułu jest stabilność systemu finansowego w Polsce. Głównym celem niniejszej pracy jest zaprezentowanie systemu finansowego oraz jego stabilności w Polsce do 2019 roku. Celem szczegółowym zaś jest przedstawienie oraz sklasyfikowanie instytucji finansowych. Na potrzeby pracy sformułowano następującą hipotezę: Istnieje zagrożenie dla utrzymania stabilności systemu finansowego w Polsce do 2019 roku. W pierwszej części przedstawiono system finansowy i jego aspekty teoretyczne z uwzględnieniem systemu finansowego, funkcji systemu bankowego, wyróżniono instytucje sektora finansowego, a także cele polityki monetarnej kraju. Przedstawiono uwarunkowania działalności instytucji finansowych przed wybuchem pandemii w 2020 roku. Pracę zakończono ogólnymi wnioskami wynikającymi z przeglądu zaprezentowanych badań w opublikowanych raportach i opracowaniach.

STABILITY OF THE FINANCIAL SYSTEM IN POLAND BEFORE THE OUTBREAK OF THE COVID-19 PANDEMIC

Summary

The subject of the article is the stability of the financial system in Poland. The main purpose of this work is to present the financial system and its stability in Poland until 2019. The specific goal is to present and classify financial institutions. For the purposes of the study, the following hypothesis was formulated: There is a threat to the stability of the financial system in Poland until 2019. The first part presents the financial system and its theoretical aspects, taking into account the financial system, the functions of the banking system, the institutions of the financial sector, as well as the goals of the country's monetary policy. Conditions for the operation of financial institutions before the outbreak of the pandemic in 2020 are presented.